

communio mortis, neque vita promissio, neque angelum, etc., id est, nulla vis spiritualis, sive demonum, sive angelorum, si id tentaret.

NEQUE INSTANTIA, id est, presentia.

FORTITUDO non est in Graeco.

NEQUE ALTITUDO, NEQUE PROFUNDUM, id est, neque gloria, neque humilia; nec coeli, nec inferi, vel neque altitudine prosperitatis, neque profundum misericordie.

promissa, nec extera consequentia possunt credentes à charitate Dei detorquere.

Quia neque mors, neque vita, neque mors à persecutor intentata, neque vita promissa.

Neque angelus, neque principatus, neque virtutes. Hæc parte spiritus adversarii, id est, demones, significantur, quibus omne studium est Christi fidem abstrahere à salute. Porro sub his tribus angelorum ordinibus, exteriores omnes (nam ex omnibus ordinibus aliquipce cecidisse, theologorum sententia per quam probatib[us] est apud Magistrum, in 2 sent. dist. 6) comprehensos intellige, q. d., nullam prorsus dampnum vim et potentiam electis prevaleare posse.

Neque instantia, neque futura. Instantia, id est, presenta. Inteligunt autem tam bona, quibus allicit solent homines, quam mala, quibus videntur. Neque fortitudo. Interpretantur fortitudinem principium.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maximè notanda, et in proximam redigenda.

1º Ex hoc cap. disce quod tota christiana vita posit a dicta reduci: scilicet concupiscentias carnis reprimere, seu malum vitare; carni enim docet de illa; mortis est. Vide vers. 5, c. 12, 13. Spiritu Dei agi, seu bonum in spiritu charitatis agere, v. 14; ad hoc nobis datus est Spiritus sanctus, spiritus filiationis, ut tanquam filii amemus et agamus. Pati in spiritu Christi, si compatitur, etc., hæc est conditio ad æternam hereditatem necessaria, v. 17; at non sunt condigne, etc., v. 18, etc.

2º Ex ejusdem cap. v. 19, 20, 21, 22, collige quod omnis creatura, Dei iussu, hominum utilitatibus manipulata, gemens et quas coacta, hominum vanitati serviat. Ad Dei gloriam facta est; hominem ad Dei notitiam et amorem suum ducere debet; hominum malitiam servit offensa: Dei: homo enim fruatur utendis, utitur fruendis; hinc ingencit omnis creatura, cupiens à servitute liberari.

Ut hunc genitum et clamorem creatorum contra te vites, cave illarum abusum; illis utere, non fruaris; utere ad Dei gloriam, et cum gratiarum actione: alias contra te in Dei iudicio ingemiscentes, clambunt quasi contra violatorem et stupratorem.

CAPUT IX.

1. Veritatem dico in Christo, non mentior, testimoniū mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto:

2. Quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo.

3. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratibus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem,

4. Qui sunt Israelitae, quorum adoptio est filiorum,

Tous hic locus, à v. 28 usque ad illum capitum, est sensu et grandiloquentia mirabilis; hinc sanctus Augustinus, lib. de Doctrina Christiana 4, cap. 20, profert illum velut exemplar orationis eloquentissime. Hinc et post D. Augustinum Erasmus ejusdem Apostolici sermonis vehementiam et ornatum deminatur, tandemque exclamat: *Quid unquam Cicerō dixit grandiloquentius?*

cipiū huius scelii.

VERS. 29. — *Neque altitudo, neque profundum.* D. Thon. et Anselm. sic explicant: *neque altitudo, scilicet arcis et ropis, ex qua quis minaretur præceptum nisi à Dei amore recedas.* *Neque profundum, puta mare, aut flumen, in quo pari modo minaretur quis submersum.*

Neque creatura ali poterit nos separare à charitate Dei. Charitatem Dei intellige vel eam quā nos Deum diligimus, vel potius eam quā nos Deus diligat. Significatur enim vis charitatis illius quā Deus electos suos complectit, ad prestantem efficaciter ea que vult eis donare, et ad removendam contraria.

Quis est in Christo Iesu, Dominus noster, id est per Iesum Christum tanquam mediatores et propitiatorem nostrum: qui nobis illam Dei charitatem merito sua passionis et mortis conciliavit eademque morte nos redemit. Quia ratione *Dominus noster vocatur.*

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maximè notanda, et in proximam redigenda.

3º Ex eodem cap. apostolicam disce proximam orationem, quam vide v. 26, 27. Disce et proximam circa prædestinationem. Credere que fides docet de illa; que Dei sunt adorare; que tunc sunt fideler admirare; bonus operibus vaca, de cetero confide Deo, v. 28, 29, 30. Malo in manus Dei, quā in meis manus salutem meam reponi. Libera me, Domine, à meipso: *In te, Domine, speravi.* Confido quod de numero sum electorum. *Deus meus, in te confido.* etc., v. 18, etc.

4º In hoc eodem capitulo habes mira fiduciae motiva: Si Deus pro nobis, quis contra nos? v. 51, 52, etc. Tria sunt que non in tremendo Dei iudicio terrene debent; crimen nostra, accusator, iudex. Contra criminum terrorem, cogita quod Deus proprio Filio suo non perperit, sed proper deficta nostra morti tradidit illum, v. 32. Contra accusatorium terrorem, quicunque sint, cogita quod in v. 35, quis accusabit? etc. Deus omnium iudex, ipse justitiam. Contra iudicis severitatem, cogita quod in v. 34: *Quis est qui condemnnet, etc.* Christus Jesus, etc. Videatur ipse locus Apostoli, qui sunt mirabilis est.

Hanc in Deum fiduciam sapè redigas in proximam partem vitam, ut et in morte redigas.

CHAPITRE IX.

1. Jésus-Christ m'est témoin que je dis la vérité: je ne mens point; ma conscience me rendant ce témoignage par le Saint-Esprit,

2. Que je suis saisi d'une tristesse profonde, et que mon cœur est pressé sans cesse d'une douleur violente.

3. Jusque-là que j'eusse désiré devenir même anathème, à l'égard de Jésus-Christ, pour mes frères, qui sont d'en même sang que moi, selon la chair.

4. Qui sont les Israelites, à qui appartient l'œuf?

et gloria et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa:

5. Quorum patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

6. Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitae;

7. Neque qui semen sunt Abraham, omnes filii; sed in Isaac vocabitur tibi semen:

8. Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis testimoniū in semine.

9. Promissionis enim verbum hoc est: Secundum h[oc] tempus veniam, et eris Saru filius.

10. Non solum autem illa, sed et Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri.

11. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret),

12. Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei:

13. Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui.

14. Quid ergo dicimus? Numquid iniquitas apud Deum? Absit!

15. Moysi enim dicit: Misericordia cuius misereor, et misericordiam prestabo cuius miserebor.

16. Igitur non voluntis, neque currentis, sed misericordia est Dei.

17. Dixit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, et ut annulem nomen meum in universa terra.

18. Ergo ejus vult misericordia, et quem vult inducat.

19. Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? vult enim ejus quis resistit;

20. O homo, tu quis es, qui respondas Deo? Numquid dicit figuramentum ei qui se fixit: Quid me fecisti sic?

21. An non habet potestatem filius lutu ex eadem massâ facere aliquid quidem vas in honorem, aliquid vero in contumeliam?

22. Quod si Deus, volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa ira, spin intermitter.

23. Ut ostenderet divitias gloria sue in vasa misericordie, que preparavit in gloriam.

24. Quos et vocavit nos non solum ex Iudeis, sed etiam ex gentibus,

25. Sicut in Osee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam; et non dilectam, dilectam: et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam.

26. Et erit: in loco ubi dictum est eis: Non plebis mea vos, ibi vocabentur filii Dei vivi.

27. Isaías autem clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliqua salvae fieri.

28. Verbum enim consummans, et abbrevians in aquitatem: quia verbum brevissimum faciet Dominus super terram.

tion des enfants, sa gloire, son alliance, sa loi, son culte et ses promesses;

5. Qui ont les patriarches pour pères, et desquels es sorti, selon la chair, Jésus-Christ même, qui est Dieu, au-dessus de tout, et bénit dans tous les siècles. Amen.

6. Ce n'est pas néanmoins que la parole de Dieu soit demeurée sans effet, car tous ceux qui descendent d'Israël ne sont pas pour cela Israélites;

7. Ni tous ceux qui sont de la race d'Abraham ne sont pas pour cela ses enfants, puisque Dieu lui dit: Ce sera Israël qui sera appelé votre fils.

8. C'est-à-dire, que ceux qui sont enfants selon la chair ne sont pas pour cela enfants de Dieu; mais que ce sont les enfants de la promesse qui sont réputés être les enfants d'Abraham:

9. Car voilà les termes de cette promesse: Je viendrai en ce même temps, et Sara aura un fils.

10. Ce n'est pas seulement dans Sara, mais aussi dans Rébecca, qui conçut en même temps deux enfants d'Israël notre père.

11. Car, avant qu'ils fussent nés, et avant qu'ils eussent fait aucun bien et aucun mal, afin que le décret de Dieu demeurât ferme selon son élection.

12. Non a cause de leurs œuvres, mais par la volonté de celui qui appelle, il fut dit à la mère:

13. Laine sera assujettie au plus jeune, selon qu'il est écrit: J'ai aimé Jacob, et j'ai hui Esau.

14. Que dirons-nous donc? Est-ce qu'il y a en Dieu de l'injustice? Dieu nous garde d'une telle pensée!

15. Car il dit à Moïse: Je ferai miséricorde à qui il me plaira de faire miséricorde; et j'aurai pitié de qui il me plaira d'avoir pitié.

16. Ainsi cela ne dépend ni de celui qui veut ni de celui qui court, mais de Dieu qui fait miséricorde.

17. Car il dit à Pharaon, dans l'Écriture: Cest pour cela même que je vous ai suscité, pour faire éclater en vous ma puissance, et pour rendre mon nom célèbre dans toute la terre.

18. Il est donc vrai qu'il fait miséricorde à qui il plait et qu'il endurcit qui il lui plait.

19. Vous me direz peut-être: Après cela, pour quoi Dieu se plaint-il? car qui est-ce qui résiste à sa volonté?

20. O homme, qui êtes-vous, pour contester avec Dieu qui dit à Pharaon, dans l'Écriture: Cest pour cela même que je vous ai suscité, pour faire éclater en vous ma puissance, et pour rendre mon nom célèbre dans toute la terre.

21. Le potier n'a-t-il pas le pouvoir de faire, de la même masse d'argile, un vase destiné à des usages honorables et un destiné à des usages vils.

22. Qui peut se plaindre, si Dieu voulant montrer sa colère et faire connaître sa puissance, souffre avec une patience extrême les vases de la colère préparés pour la punition,

23. Afin de faire paraître les richesses de sa gloire sur les vases de miséricorde qu'il a préparés pour la gloire,

24. Qu'il a appellés comme nous, non seulement entre les Juifs, mais aussi d'entre les gentils,

25. Selon qu'il dit dans Osee: J'appellerai mon peuple ceux qui n'étaient point mon peuple; ma bien-aimée celle que je n'avais point aimée; et l'objet de ma miséricorde celle à qui je n'avais point fait miséricorde.

26. Et il arrivera que dans le même lieu où je leur avais dit autrefois: Vous n'êtes point mon peuple, ils seront appellés les enfants du Dieu vivant.

27. Isaïe s'écrit à l'égard d'Israël: Quand le nombre des enfants d'Israël seraient égal à celui du sable de la mer, il n'y en aura qu'un petit reste de sauvé.

28. Parce que Dieu, dans sa justice, consumera et retranchera son peuple; le Seigneur fera un grand renouvellement sur la terre.

29. Et sicut prædictus Isaïa: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus et sicut Gomorrha similes fuissemus.

30. Quid ergo dicemus? Quod gentes quæ non se-
ctabantur justitiam, apprehenderunt justitiam; justi-
tiam autem quæ ex fide est,

31. Israel verò secundo legem justitiae, in legem
justitiae non pervenit.

32. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus:
offenderunt enim in lapidem offensionis,

33. Sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem
offensionis, et petram scandali; et omnis qui credit in
eum non confundetur.

ANALYSIS.

*Ex effectibus sancti Spiritus, de quibus in cap. 8, et qui
in Christianis tantum erant conspicui, non autem in Ju-
deis legem Mosiacam observantibus, sequitur manifestè
solos Christianos verè justificatos esse, in viâ salutis
esse, et consequenter verè populum Dei; Judæos autem
nec in viâ justitiae et salutis esse, nec amplius po-
pulum Dei.*

*Hanc ex doctrinâ suâ sequelam evidenter supponens
D. Paulus, illamque Iudeis ipsis notam esse sciens, verbis
non exprimit; sed ut tristam hanc veritatem, quantum
est in se, leniat, initio hujus capituli suum erga eos affe-
ctuum exhibet usque ad v. 6.*

4^a Inquit asserit et jurat, quod ob hoc ipsum maximè
dolet, nimirum quod Judei sint extra viam salutis, à
Deo reiecti, nec amplius populus Dei, nullumque sit in
ipsis verè justitiae signum.

2^a Asserit, v. 6, non idèo excidisse verbum Dei, nec
Judeorum incredilitatem evaduisse promissiones Abra-
hae, quæ tales promissiones factæ sunt Abrahae pro spiritualibus ejus filiis, non pro omnibus carnalibus
filii, v. 6, 7, 8.

Hanc assertionem probat, tum ex ipsis promissionis
verbis, que ad Isaïam tantum, promissionis filium, limi-
tantur, Ismaele excluso, v. 9, tum exemplo filiorum
Isaac, quorum primogenitus Esau privatur benedictione
quam recipit Jacob, ejus filius natu minor, et hoc non
merita, sed ob Dei voluntatem, v. 10, 11, 12, 15.

Talibus exemplis patet evidenter quod non omnes car-
nales filii, sed promissionis filii soli, sunt veri filii
Abrahæ, ad quæ spectat Dei promissio; et inde colligendū
relinquit Apostolus, primo non omnes Judeos esse filios Abrahæ, sed qui credunt. Secundù gentiles,
ticti non ex semine Abrahæ, per fidem tamen factos
esse spirituales Abrahæ filios, et Judeis prælatores, nos
ob merita, sed ob Dei bonitatem.

3^a Asserit, v. 14, nullum propterea esse in Deo inju-
stiam, sive ob Jacobi prælationem præ Esai, sive ob
prælationem Christianorum præ Judeis, quia nempē

PARAPHRASIS.

1. Utinam et vos, ô Judei, fratres mei, ita Deo
per Christum adhæreatis! Veritatem enim vobis di-

29. Et c'est ce que le même Isaïe avait dit auparavant: Si le Seigneur des armées ne nous avait réservé quelques-uns de notre race, nous serions devenus semblables à Sodome et à Gomorrhe.

30. Que dirois-nous donc? Que les gentils, qui ne cherchaient point la justice, ont embrassé la justice, cette justice qui vient de la foi;

31. Et qu'Israël, au contraire, qui cherchait la loi de la justice, n'est point parvenu à la loi de la justice.

32. Et pourquoi? Parce qu'ils ne l'ont point recherché par la foi, mais par les œuvres de la loi; car ils se sont heurtés contre la pierre d'achoppement.

33. Selon qu'il est écrit: Je vais mettre dans Sion une pierre d'achoppement, une pierre de scandale, et tous ceux qui croiront en lui ne seront point confondus.

ANALYSIS.

*opus utrumque, opus est misericordia; misericordia au-
tem fit ei qui placet miseri.*

ÿ 13, 16, hoc probat primum per verba Dei ad Moy-
sem, Exod. 55, 19, nimirum postquam omnes Judei
circa vitulum aureum peccaverant, quorum tamen aliquip-
patione supplicio sunt effecti, alii eorum supplicio
correcti: quippe quia Deus est misericordia sua domi-
nus.

Secundo, exemplo Pharaonis, quem Deus in suâ ob-
stinatio reliquit, quemque tandem demerit, dico Ju-
deorum miserit, est, ipsose salvati, v. 17.

His exemplis patet Deum misericordie sua dominum
esse, et consequenter nullam in Deo injustitiam esse, si
Judeos reliquerit in suâ obstinatione, Christianos autem
misericorditer elegerit; sicut Pharaon in suâ ju-
stissimè reliquit obdurateone propriâ, et quam sibi suâ
malitia procuravat, v. 18.

4^a 19, obicit sibi: Si ita sit quod Deus cuius
vult misereatur, cur ergo nos accusat et punit? — Re-
spondet primum quod creatura, Dei sacramentum, cum Deo
non debet disputare, nez ullam ab eo rationem exigere;
sic ut vos scilicet cum suo figlio non disputat, v. 20, 21.

Respondet secundo, justè Deum de hominibus conqueri,
quia ipsi suâ malitia, contra Dei voluntatem sese obdu-
rant: Deus autem hanc illorum duritatem, cum multâ
patientia sustinet; si autem postquam illi dies sustinet,
suam in illos trah ostendit, sicut in Pharonen, hinc
nihil contra Deum dici potest: malos tolerando, suam
ostendit bonitatem; obdurateos puniendo, suam ostendit
potiam; et ex hac ipsorum punitione, suam clarissim
manifest in Christianis misericordiam; quos vocavit
partim ex Judeis, sed valde paucos; partim ex gentili-
bus, et quidam quâr plurimos, v. 22, 23, 24, etc.

5^a ÿ 50, 51, 52, omnem difficultatem nodum sol-
vens, dicit Apostolus, idèo Judeos à viâ salutis rejectos
esse, quia in Christum non crediderunt, sùaque incredul-
itate illi contigit, quod iter facientibus, impingunt ali-
quando in lapides, petes luctant, sicutque ab itineris persecu-
tione impediuntur; gentiles verò ad justitiam et salutem
ascens, quia crediderunt in Christum.

mihī conscientia mea; imò testis est Spiritus sanctus,
conscientia meæ auctor et inspecto.

2. Juro itaque, et omnia sacra obtestor, quod summo,
jugi et excruciente dolore confiditor, ob vestram
à Christo alienationem, et ideò ob vestrum à justitia
casum.

3. Adèo quippe vos diligo, vestramque zelo salu-
tem, ut ego ipse, quem nœs mors vita poterant
à Christo separare, optarem ab illis presentia et
gloriæ separari, si hæc ratione possem, vos fratres
meos, ad Christum, ad justitiam, ad salutem addu-
cere.

4. Vos, inquam, qui ab illo precelerente parente
orti estis, qui cum Deo luctatus est, et ideò Israelita-
vocati; vos, quos Deus in filios elegit, et quos
præterea omnibus gloriæcavat; cum quibus fo-
des initi; quibus legem dedit; quos divini obsequi
rationem docuit; quibus Messian, et futuram per
eum justitiam et benedictionem promisi.

5. Quorum progenitores sunt sancti patriarchæ, et,
scilicet præcipuum, ex quibus Christus prægnatus est
secundum carnem. Quid magis? nam Christus Deus
est, per omnia, et super omnia, et in omnem atteri-
tatem beneficidus et benedictus.

6. Licit autem, ut dixi, magnopere doleam et dis-
creuerit ab Iudeorum à justitia casum, non idèo senti-
cio quod irrita sint Dei promissiones Abraham factæ,
pro Israëlitis: non enim omnes, qui ex Israële natu-
sunt, veri sunt Israëlite, ad quos spectat divina pro-
missio.

7. Neque omnes, qui sunt ex Abraham semine, idèo
censemur promissionis filii; sed ut in Scripturâ dicu-
tum est Abraham: In Isaac, qui ex virtute divina, et
per reprobationem tibi natus est, posteritas tua cen-
sabitur.

8. Quo verbo Deus significavit à se in filios reputari,
non quos caro genuit, sed quos promisso et virtus
supernaturalis generavit, ut Isaac.

9. Divina enim promissio his verbis continetur, Gen-
es. 18, v. 10: Revertens veniam ad te tempore isto...,
et habebit filium Sara uxor tua; sic autem illi pra-
eclarus fuit verè filius Abraham, sic et veri sunt Israë-
lite, quos Dei promisso et verba parunt.

10. Non solum autem Sarum historia id quod dixi,
nos edocet, filios à Deo censeri, non carnaliter geni-
tos; sed eos, vel qui promittuntur, vel eliguntur à
Deo; sed etiam et Rebecca historia, quæ gemelos,
ex Isaac patre nostro concepit, quorum junior Jacob
electus fuit à Deo et prælatus Esau, fratri suo pri-
mogenito, factusque successor et heres Isaac patri-
ssi.

11. Cum enim nondum nati essent, sed in utero
matris adhuc essent inclusi, ut patet libera Dei volun-
tatis, quâ ab æternio decreverat Jacobum et poste-
ris ejus preferre Esau et posteris ejus.

12. Non ex operum merito, sed ex gratitudine Dei ele-
ctione, dictum est Rebécce per angelum:

13. Major, Esau scilicet, serviet minori, Jacobo;
quod in illorum posteris evenit; et de quo jam facto

scribens Malachias dixit vice Dei: Jacobeos prætulí;
magisque dilexi; Idumeos neglexi.

Quid hoc significat? quod sicut aliquando Jacob et
eius posteros Judeos prætulit Esau et Idumeis, ita
num potest Christianos Judeis præferre, Judeos re-
jicere, Christianos in filios adoptare, utpote per fili-
dem, Abraham, Isaac et Jacob imitatores, spirituale-
que filios.

14. Si verò ita sit, quod Deus gentiles nunc in spi-
ritualibus præferat Judeis, sicut olim Jacobum in
temporalibus prætulit Esau, idque sine merito, ut dic-
tum est, numquid erit aliqua in Deo iniustitia? absit
omniù à piis mentibus haec impia cogitatione!

15. Non est iniquitas in Deo, si Christianos nunc
adoptet, et in filios recipiat; hoc enim opus est miser-
icordie; donorum autem suæ misericordie domi-
nus est Deus, iuxta quod ipse Dominus Moysi dixit:
Misericordie cujus misereor, etc.

16. Hoc ergo justificationis negotium, de quo hic
agimus, haec paterna Dei in Christianos beneficium,
non est in hominis arbitrio, sicut paterna Isaac bene-
ficium non fuit in Esau volentis et currentis potestate;
sed est opus mere Dei misericordie.

17. Non est etiam iniquitas in Deo, si Iudeos in-
credulos in suâ relinquent obstinatione, tandem rejici-
at; sicut olim corum misertus, Pharaonem in suâ
relipuit obdurateone, ac tandem punivit; secundum
quod Deus de eo dicit in Scripturâ: In hoc ipsum te
servavi, et licet contumacem non statim destruxi,
ut variis signis et prodigiis meam circa te potentiam
ostenderem, hisque prodigiis nomen meum in toto
terrarium orbe cù glorioius percebresceret, quò ma-
jor foret tua pertinacia.

18. Deus ergo surarum miserationum dominus, cu-
jus vult misericordia, et quem vult in suâ reliquit ob-
sistit durius, et in neutrò nulli facit injuriam.

19. Sed hinc rursus objicit mihi: Hoc cum ita sit,
cur ergo Deus de peccatoribus conqueritur? videtur
enim quid tales sim ipsius voluntate; Dei autem vo-
luntati quis valeat resistere?

20. O tu, qui de humo, quis es, qui audies tale quid
opponere Deo, et contra eum disputare? quis ferat,
si luteum vas cum suo figlio discepit, elique dicat:
Cur me sic fixisti? cogita ergo te luteum in manu Dei,
tumque reverere figulum.

21. Numquid figulos plenam non habet in lutum
sum potestatem, ut ex eâdē lutî massâ faciat vasa
que voluerit, aliud in usus quidem honestos, aliud
verò in sordidos usus? Longè viiior est homo cum
Deo collatus, quam lutum cum figulo collatum; posset
ergo Deus, quia omnipotens et supremus Dominus,
citra enjuspianam injuriam, ex hominum massâ facere
quidquid voluerit; at quia bonus et optimus, non
vult nisi quod bonum et optimum; scias ergo quid
Deus vasa non fixit immunda, sed homines ipsi sese
suis peccatis conspurciant.

22. Si autem postquam Deus cum multâ patientia
diu sustinuit peccatores, qui se suâ malitia dignissi-
mos ira et vindictæ divinae reddiderunt, et qui suâ

obdurate exiitum meruerunt; si, inquam, suam tandem in illos exercet justitiam, cosque puni.

23. Ut hæc eorum punitione manifestet suam potentiam, et ut ex impiorum vindicta clarus elucescat Dei in sanctos misericordia, quos suā gratiā preparavit ad æternam gloriam. Quid inde contra Deum dici potest?

24. Sanctos intelligo, Christianos, quos Deus partim ex Iudeis, partim ex gentibus vocavit.

25. Ex gentibus vocando fore predicti Dominus in Osee, dicens : Vocabo gentiles idolatras ad fidem meam, et tunc plebs que non erat mea, erit mea, dilecta, et misericordiam consequatur.

26. Et in locis ubi dici poterat : Vos non populus meus; tunc Iudei dicetur : Vos filii Dei viri.

27. Valde autem paucos ex Iudeis fore ad fidem convertendos Isaías audacter prædictis, dicens : Etsi carnalium filiorum Israel sint in maximo numero, eorum tantum reliquie, id est, paucissimi salvabuntur.

COMMENTARIA.

VERS. 1. — VERITATEM DICO..., grave et grande capitis exordium, in Christo, id est, sub Christo, vel teste Christo; quasi diceret : testor Christum, veritas ipsum, quod veritatem dico. Omnes falsi suspicionem à se amovet, etiam iuramento.

NON MENTION, id est, sincerè loquor, et animo simplici, non adulatorio, urbanitatis gratiā, aut quasi placitum. TESTIMONIUM MIHI PERTINENTE... Graecè, Contestante mihi, etc., id est, testis est mihi conscientia mea.

In SPIRITU SANTO, id est, imò testis est et Spiritus sanctus, meæ conscientie inspecto et rector.

Omnes hic juramentum agnoscunt in re gravi et magni momenti. Unde inferunt quid in necessitate licitum sit; veritas autem et charitas debent illius esse regule.

VERS. 2. — QUONIAM TRISTITIA MIHI MAGNA EST.... Ecce de quo jurat, nimirum quid summè et contumè doleat. Doloris sui causam hic non exprimit, sed verbis sequentibus implicitè significat, scilicet alienationem sua geniti à Christo; quid ei ex precepto cap. 8 subintelligi potest. Vide Analysis. Apostolus ergo dicit summo, continuo et excrucianti dolore, ex quo plique Iudei, Christum rejicientes, et in

VERS. 1. — Veritatem dico in Christo, non mention, id est, ne quis mentiri mesus pector, rem veram sincerè et ex animo loquer, idque per Christum, seu Christo teste; q. d. : Testor Christum, juro per Christum me verum dicere.

Testimoniū mihi pertinente conscientia mea. Sensus: Ad id quod dico, testem mihi adduo et allego conscientiam meam.

In SPIRITU SANTO, id est, per Spiritum sanctum, ut ejusdem conscientie pœc testem.

VERS. 2. — Quoniam, quid, tristitia mihi magna est, scilicet per refectionem et reprobatorem Iudeorum à justitia et salute. Igitur hic dolor ex ingenti amore fratrum nascetur.

VERS. 3. — Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis; optarem ego ipse, si licet,

28. Deus enim cum justitiā faciet quod locutus est, redigens Israhel, quem salvatoris sit, ad brevem et exiguum numerum.

29. Ita ut nisi Dominus exercitum sua gratiā nobis aliquod reliquisset semen, funditus perisse ad æternam gloriam. Quid inde contra Deum dici potest?

30. Hac cùm ita se habeant, quid dicemus? id quod res est: nimirum quid gentes, que justitiam (secundum Deum) non quererant, justitiam tamen sua assecurata; illam intelligo justitiam, ad quam Deus vult per fidem perverni.

31. Israel autem legem justitiae querens, ad veram tamen justitiam non perverni.

32. Quare autem gentes justificate? quia in Christum cedererunt; quare Iudei non justificati, sed à justitia repulsi? quia in Christum credere noluerunt: sed in eum lapidem angularem, et Ecclesiæ fundamentalē impingentes, cedererunt à justitia, et ideō à salute.

dicere: qui sunt cognati mei..., id est, qui per generationem carnalem nati sunt ab eodem patre Israhel, sicut ego.

Ut incensum et inflammatum hoc Paulini pectoris votum melius intelligas, adverte quid sit anathema; separatio, abalienatio est, ait Theophyl.; hinc et quod Deus sacrum est anathema dicitur; et quod ab eo alienum est, candem habet appellationem, ait Theodorestus post D. Chrysostomum.

Res Deo sacra, Deus in templo appensa, dicitur anathema, quia ab iustis profanis separata, et quam honoris gratiā, nemo adest attinger. Res à Deo aliena, v. g., homo ab Ecclesiæ absoluiss, dicitur anathema, quia abominabilis, à cuius aspectu et commerci abhorcent alii; et hoc sensu, anathema hic sumit Apostolus, sicut et 1 Cor., c. 16.

Heroico itaque charitatis excessu, optat hic divus Paulus, quod oravit Moyses Exodi 32: Aut dimitt eis haec noxiam, aut dele me...

Hoc optatio ex parte objecti, nec fuit, nec potuit esse absoluta et efficax, quia sciebat Apostolus hoc esse contra divinam ordinacionem; ex parte tamen affectus Paulini, fui pia, sancta et efficax; quia verè et effectivè ita sentiebat heroicè sua charitatis excessu, verèque optabat, si Deus vellet, à Christi presentia, seu à gloriâ aeternâ separari, idque ut tota gens Iudaica salvaretur, quod est magis bonum, maijorique Dei gloria, quia unius tantum hominis salus, idèque potest per charitatem optari. Vide Cornel. à Lapide.

Hoc votum sic exprimit Theophyl.: Opto pro gloriam Dei excidere à gloriâ Christi; hoc autem non est excidere, sed potius assecurare, ait idem Theophylactus. Hujus voti principium charitas intensa, set, ut ait D. Chrys., amoris flamma immensa; omni pelago latior, omni flammæ vehementior. Hinc idem S. Chrys. Paulum interrogat: Qui fit ut progeris anathema esse et alienationem queras? etc. Quoniam, inquit Paulus, etiam atque etiam illum vehementer amo, D. Chrys., homil. 50, 16. Idem Pater addit: Sed quoniam procul ab hoc amore absumus, ne animi quidem cogitationis, cum sibi soope cultui eos addixit, Exod. 4: dicens: Filiu meus primogenitus Israel.

Et gloria, quorum est gloria, scilicet præ ceteris gentibus. Non enim fecit nullus omni nationi, Ps. 147, idque sive legem spectantes à Deo datam; sive admiratio Dei opera per Moyensem et aliis in illo populo exhibita; sive prophetæ, sive promissiones, sive protectiones singularium. Hoc igitur omnia populū illum inter omnes gentes reddiderunt valde gloriolum et celebrem.

Et testamentum, Graecè et Syriacè: testamenta, plurimi numero. Intellige pacta particularia cum patribus eorum initia, et sub generali nomine veteris Testamenti comprehensa: velut de terrâ promissionis, ac terrenâ prosperitate, et adversis hostes victoriâ, de sacerdotiis, de regno. Quæ omnia grecò vocabuli ab interpresib. Septuag. usurpat, testamente vocantur.

Et legislatio, hoc est, quibus lex à Deo lata fuit. Grandis enim et singularis est prerogativa, legem libera non ab homine, sed à Deo latam, et per hoc Deum ipsius habere legislatorem.

Et dispensatio, id est, cultus sacer ac divinus lege ceremoniali prescrupl.

tione dicta hæc complecti possumus. Itaque Deum amemus, animarum salutem zelemus, concipiemus quomodo D. Paulus, quem nec coelum, nec infernum possunt à Christo separare, ut Judei credant in Christum, ament Christum, Christoque fruuntur.

Vers. 4. — QUI SUNT ISRAELITE... Octo Israelitarum enumerat privilegia, seu elegia, quibus suam pergit in eos propensionem aperire, et omnis odii suspicio per nos avertit. Primum, quorum adoptio..., id est, quos Deus in filios adoptavit, iuxta illud Exodi 4: 22: Filius meus primogenitus Israel. Secundum, et gloria, id est, quorum gloria præ ceteris gentibus maxima, ob miracula propter eos facta, in transitu maris Rubri, in deserto; et propter inhabitacionem Dei inter illos, in columnâ nubis, in arcâ, in templo. Tertium, et testamentum, id est, cum quibus Deus init fideles, Graec., testamenta, seu quia in dualibus tabulis scripta sunt fideles illius verba, ut volunt aliqui; sive vetus, et novum intelligentur testamento: unum in litterâ illis datum, alterum in spiritu, ut D. Hieronymus loquitur. Quartum, et legislatio, id est, quorum Deus legislator per Moyensem. Quintum, et obsequium, id est, cultus veri Dei, vera religio. Sextum, et promissio celitus facta, de Messia, de justitia, et salute per Christum præstanda. Alii intelligent promissionem terre; unde terra promissionis.

Vers. 5. — QUORUM PATES. Septimum, quorum progenitores sunt Abraham, Isaac et Jacob, aliqui patriarche. Octavum, et quod omnium maximum est: QUIS QUILIBUS ISRAELITIS PROGNATUS EST CHRISTUS.

SECUNDUM CARNEM, Graec. Quod secundum carnem, indicare quid aliud naturam Christus habet ex Iudaïis non prognatam; quod et formaliter significat addens :

QUI EST SUPER OMNIA DEUS BENEDICTUS IN SECULO, AMEN : et textus Graecus et omnes omnino versiones Indicat viscer, et quām vehementer charitati erga eos affectus erat, sicut Theophylactus. Ego rur., quem nec mors, nec vita, etc., possunt à Christi charitate, separare, c. 8, v. 57: ANATHEMA ESSE, id est, separatus, abalienatus esse à Christo; non à Christi charitate, sed à gloriâ ipsius, et glorie frui, ait Theophylactus; à Christi presentia et aeternâ gloriâ juxta D. Chrysostomum.

Pro fratribus meis, id est, ut illi servarentur, ait Theophyl., seu, si hæc ratione possem illis ad Christum, ad veram justitiam, ad aeternam salutem per-

et si fieri posset, esse anathema à Christo, id est, separatus et alienus à Christo, pro fratribus meis Iudaïis; hec ipsius Chrysostomi sententia est. Itaque sensus Apostoli est: Quoniam tanta cum Christo et in Christo bona expectemus, quanta diuidim commonebimus: tamen ipse equidem optarem, si per legem et justitiam Dei licet, omnibus illis privari, ut frates mei Iudei eadem illa consequantur. Quæ profectio verba sunt immensi amoris erga fratres, cosque sibi iniicios.

Qui sunt cognati mei secundum carnem. Significatur, qui sunt ejusdem generis.

Vers. 4. — Qui sunt Israelite. Nomen Israelitarum honorificum erat, videlicet patronymicum ab Israel, nomine divinitatis impositum patriarche ipsorum Jacob.

Quorum adoptio est filiorum, quos Deus adoptavit in

Et promissa, q. d.: Benedictio Abrahæ promissa, omnesque aliae promissiones Dei. Harum autem promissiones maxima est ipsæ Messias, sive Christus, pote redemptio, justitia, et salus præstanda per Christum.

Vers. 5. — QUORUM PATES, subaudi, sunt: id est, qui progenitores habent sanctos patriarchas Abraham, et Isaac et Jacob.

Et ex quibus est Christus secundum carnem; sententia populi Iudaicorum præter alia jam commemorata, sic à Deo fuisse honoratum, ut ex eo Messiam, id est, Christum, promissum incarnari et nasci voluerit. Quæ ratione et Simeon ille justus Christum vocat gloriam piebis suis Iudeis, Luc. 2. Hujus porro beneficii magnitudinem auget in immensu persone Christi dignitas, de quâ sequitur:

Qui (Christus) est super omnia Deus benedictus in seculo. Amen; sive intelligatur Deus super omnia, sive benedictus super omnia. Quod utrumque in eandem sententiam reddit. Nam solus illus qui est super omnia Deus, super omnia benedictus est, in seculo id est, laudibus celebrandus in omnem aeternitatem.

punctum, post omnia, sic : *Qui Christus est super omnia. Benedictus sit Deus (Pater) in secula.* Erasmus has quidem lectiones referit in notis ; Christum tamen Deum ibi proficit, et in sua paraphrasi. Sensus ergo est : *Qui Christus est super omnia benedictus, benedicendum et laudandum Deus in secula, Amen.*

REFLECTIO MORALIS
in v. 4, 5.

Magna quidem haec Israelitarum privilegia : at privilegiorum Christianis concessorum figure tantum ; filii Dei adoptivi, et quidem majores, facti sunus per baptismum ; in nobis Christus et plenitudo totius divinitatis habitat corporaliter per SS. Eucharistiam ; nobiscum Deus iunxit fidei et quidem aeternam ; nobis datus est in corde Spiritus Dei vivificus et vivificans, non litera occidens in tabulis lapideis ; nobis datus est Dei cultus interior et spiritualis, non exterior tantum et ceremonialis, non nobis promissa hereditas aeterna, Dei ipsius, omnis boni, fructu. Hunc denique Pater noster, Christus frater noster. Hinc haeredes Dei sumus, coheredes Christi. Deum, ob tot et tanta tibi collata beneficia, benedic, ama, lauda in secula. Viam duc Deo dignam, cui tot vinculus unitus es. Cave ne in mortis horâ, hac sint majoris tua damnationis occasio.

VERS. 6. — *NON AUTEM QUOD EXCIDERIT VERBUM DEI...* Græc. : *Non fieri potest autem quod exciderit, etc.* Syr. : *Neque enim prius excidit sermo Dei.* Pravevit Apostolus objectionem que contra ipsius dolorem, ob Iudeorum à salute repulsam fieri potest : nimis Deus promisit Abræ quod illius semen multiplicaret sicut stellas celi, et quod fideus cum illo contractum esset aeternum : quomodo itaque doles, ut aïs, ob nostrum à Dei gratia easum, et nostram à salute repulsam? An ergo putas quod exciderit Dei verbum, et irrita facte sint illius promissiones? Inic ergo objectioni respondet Apostolus : Licit doleam et magnopere discrucier ob Iudeorum à justitia casum, non ideò sentio quod irrita sint Dei promissiones Abræ facte, quia scilicet illæ Dei promissiones non pertinent ad omnes qui ex Israele nat sunt ; sed ad illos qui fidem Israëlitæ imitantur, veri sunt Israëlitæ.

VERS. 6. — *Non autem quod exciderit verbum Dei.* Non haec cō dicatur à me, quod sentiam excidisse verbum Dei, id est, irritas factas esse Dei promissiones et pacta. Non tamen hie respicit ad promissiones et pacta de quibus superius, pertinenda ad carnalem Israël : sed promissiones significat novi Testamenti implendas in Israëlitæ spirituali, et spirituali semini Abræ, per Israëli promissiones illum præfigurato.

Non enim omnes qui ex Israele sunt (qui ex Jacob patriaræ prognati sunt) *si sunt Israëlitæ;* veri scilicet secundum mentem Scripturae, ad quos pertinet divina promissio spiritualis Abræ, et Israëli facta.

Vers. 7. — *Neque qui semine sunt Abræ, omnes filii;* nec idèo, quia secundum carnem nat sunt ex Abram, censendi sunt omnes eius filii secundum mentem Scripturae loquentis de filiis Abram, ubi de promissionibus agitur.

Sed in Isaac vocabitur tibi semen, subaudi, dictum est ad Abraham, scilicet Gen. 21, q. d. : *Isaac erit et*

Nota quid Deus Abræ filii duplices promiserit benedictiones, temporales, scilicet, et spirituales : temporales quidem, de terrâ, v. g., promissa possidenda, Deus in carnibus etiam Abræ filii admisit; spirituales vero de gratia, nimisrum, in solis spiritualibus, id est, credentibus adimplerat.

Esto itaque quidem in plerisque carnibus Abræ filii excedit verbum Dei, de spiritualibus benedictionibus, sed non excedit in spiritualibus Abræ filiis, id est, fidelibus.

NON ENIM OMNES QUI EX ISRAELE NATI SUNT, VERO SUNT ISRAELITE, ad quos scilicet spectat divina promissio, ad solos enim spirituales Abræ, et Israëli filios pertinet benedictio et hereditas promissa.

VERS. 7. — *Neque qui semine sunt Abræ... Graec. : Neque quia, etc.; Syr. : Neque etiam qui, etc., id est, neque omnes qui ex semine sunt Abræ, idèo censentur filii promissionis, ad quos spectet hereditas aeterna, Dei ipsius, omnis boni, fructu. Hunc denique Pater noster, Christus frater noster. Hinc haeredes Dei sumus, coheredes Christi. Deum, ob tot et tanta tibi collata beneficia, benedic, ama, lauda in secula. Viam duc Deo dignam, cui tot vinculus unitus es. Cave ne in mortis horâ, hac sint majoris tua damnationis occasio.*

SED IN ISAAC..., sed dictum est Abræ, Genes. 21, 12 : *In Isaac, seu per Isaac, qui promissione Dei natu est tibi semini et Saræ sterili, posteritas tua censemur.*

VERS. 8. — *Id est, non qui filii carnis...;* explicat latenter hæc in re figuram, quasi dicetur : Hoc significat illos à Deo reputari filios, non qui ex carne, sed qui ex promissione ; seu, quod idem est, hi veri sunt Israëlite, non quos caro genuit, sed quos gratia et virtus supernaturalis generavit, ut Isaac. Licit ergo omnes Iudei sint ex carne Abræ, non idèo omnes promissionis filii; licet autem gentiles non sint ex carne, non idèo exclusorū è filiorum numero, quia promissa sunt Abræ, cùm dictum est ei : *Benedicentur in te omnes gentes.* Christiani itaque, quia gratia per fidem in Baptismo regeneravit, veri sunt Abræ filii.

VERS. 9. — *PROMISSIO ENIM VERBUM HOC EST....,* id est, de hæc enim promissione sic scriptum est Genes. 18, 10 : *Aproximo, hoc ipso tempore, veniam rursum ad te, et Saræ conjux tua sterilis et veluta filium pariet.* Sicut autem ille filius à Deo promissus, vocabitur tunnus semen, id est, verus et genuinus tunus semen, ac consequenter tue benedictionis haeres, non autem Israël. Similitud. : *In Isaac, id est, in posteris Israëli, q. d. : Posteritas tua, ô Abraham, censemur per Isaac, qui Dei promissio et virtute supernaturali natus est tibi semini et sterili Saræ :* nota per Israël, qui filius est carnis, id est, solum naturali virtute generatus.

VERS. 8. — *Id est, non qui filii carnis, etc.* id est, qui regenerati sunt secundum spiritum per gratiam fidei, idèo juxta promissionem divinam Abræ factam, quâ dictum est : *Benedicentur in semine tuo omnes gentes.* Gen. 22. *In semine, id est, estimantur semen, sive filii, et haeredes Abræ, et consequenter ipsius Dei, divinæque promissionis Abræ facte.*

Vers. 9. — *Promissio enim verbum hoc est; etc.* Genes. 18. Verba sunt angelii in persona Dei loquuntis ad Abram, promittentes ei filium Isaac ex Sarâ conjugie sua, quanquam sterili et velutâ.

et virtute divina genitus, fuit p̄e Israële et ceteris filiis Abræ et haeres, sic illi veri sunt Israëlite, quos Dei promissio et gratia divina parvum, et in illis adimplerat quod Abræ promissum est : *Benedicentur, etc.*

OBSERVATIO MORALIS.

Isaac itaque promissus, et virtute divina genitus ex patre decrepito et matre sterili, figura fuit Christianorum, spiritualium Abræ filiorum, qui coelitus ipsi promissa sunt, cùm dictum est : *Benedicentur in te omnes gentes;* et qui per supernaturale Dei virtutem verbo Dei generantur in aquâ frigidâ et sterili. D. Chrysostom. aquam frigidam baptismalem comparat cum Sarâ sene et sterili. Sicut promissa, inquit, seu verbum Dei Isaac effluxit et genuit, sic et nos generarum per verba Dei in aquarum lavato ; in Patriis enim nomen, et Filii, et Spiritus sancti baptizati, gereranur, ait D. Chrysostomus. Idem post eum dixit Theophyl. : *Verbum Dei fixit Isaac et genuit, consimili sunt ratione super nos filios Dei in lavaero baptismatis, veluti in matrice, verba divina pronuntiantur, eaque nos resurgunt;* siquidem in nomine Patriis, et Filii, et Spiritus sancti baptizati, regenerantur, mens Apostoli, patet omni cordato textum sine preoccupatione legenti.

Itaque, sicut Isaac verus Abræ filius à Deo reputatus est, non quia ex Abræ semine, sed quia ex promissione, et quia filius Abræ imitor, sic et. nunc hi veri sunt Abræ filii, inò et omnipotens Dei filii, non qui ex sanguinis, neque ex voluntate carnis, sed qui ex Deo per gratiam regenerantur, fidem sectantur Abræ, credunt, et obediunt Deo.

Domine Deus, qui per infinitam misericordiam tuam, me filium tuum in Baptismo regenerasti, da mihi fidem et obedientiam, ut verè et in vita et in morte à te reperire ut filius ; vivam ergo obediens ut filius, moriar obediens ut filius, in aeternum te diligamus.

Vers. 10. — *CUM ENIM NONDUM NATI FUSSENT....,* quippe cùm adhuc in utero matris essent inclusi (hic jungi potest quod in v. 15 dicitur, scilicet : *Quia major*), ut SECUNDUM ELECTIONEM..., et hoc idèo tunc dictum est, ut hoc argumento pateret et probaret firmum et stabile Dei propositum, seu libera Dei voluntas, quâ ab aeterno decreverat Jacobum et posteros eius praefere et honorare p̄e Esau et posteris eius.

Vers. 12. — *NON EX OPERIBUS...* id est, non ob merita seu opera, sed ex gratia Dei electione et creatione, *DICTUS EST* à Deo per angelum, Rebecce.

Exponitur autem haec pars bifariam : uno modo, ut propositum, quo secundum electionem gratuitam, et non ex meritis Dei constitutur Jacob honorare, subiecendo fratrem ipsius servitum, maneret, hoc est, firmum et stabile esse. Altero modo, ut mystice significaret Dei propositum, quo credentes in Christum prædestinavit ad justitiam, et consequenter ad vitam aeternam, sola et gratuita ipsius electione, absque ullo meritorum respectu, firmum esse atque immobile.

Vers. 12. — *NON EX OPERIBUS, etc.* puta, Esau Jacobo servit, non in sua persona, sed in suis posteris. Quasi dicetur : Iudeo Deus hujusmodi responsum dare voluit matri, cùm puri nondum natu essent, ut per hoc significaret electionem alterius pre altero non esse ex operibus, sed ex vocante.

Ut secundum electionem propositum Dei maneret;

VERS. 15. — *Quia major*, Esau scilicet, serviet minori, Jacobo; non in personis propriis, sed in posteris suis. Israelite enim, seu Jacobei, possederunt terram promissam; ex illis natus est Messias, etc. Idem autem, posteri Esai, servierunt Israëlitis, à Davide subjugati, vide 2 Reg. 8, 14; servierunt usque ad Ioram, filium Josaphat, vide 4 Reg. 8, 22; numerorum servitutis eorum anni circiter 150.

Sicut scriptum est, Malach. 1, 2, id est, de quo longè postquam completem est, scribens Malachias dixit in persona Dei: *Jacob dilexi*, id est, Jacob in suā posteritate majora contulit beneficia; *Esau autem odio habui*, id est, neglexi, nolui confere beneficia posteris ejus. Sic Lia, Genes. 29, 31, dicit odio habita à Jacob, id est, neglecta p̄ Rachele. Sic Luke 14, 26, iubemur parentes odio habere, id est, minus diligere, quām Christum.

MAJOR V. 10, 11, 12, 15, ELUCIDATIO.

Ad maiorem horum textuum intelligentiam, observa quod hæc omnia, quæ hic ab Apostolo referuntur, juxta sensum litteralem, spectant ad bona temporalia. Major serviet minori, scilicet in temporalibus, et eo quo dictum est modo, sei in suā posteritate. Vide v. 15. Quando enim angelus, Genes. 25, v. 25, dicit Rebecca: *Dux sunt gentes in utero tuo et duos populi... major serviet minori*, tunc predictum est quid inter gemellos illos fratres, et in eorum populus ex illis oriundos, eventum erat: scilicet quid unus frater alterum erat supplantatus; unus populus alterius superaturus; quid postea evenit, non ex operibus illorum, sed juxta Dei propositionem. In illis ergo Genesesis verbis contempletur predictio de tempore futuri, scilicet de unius prædestinatione, et alterius postpositione in temporalibus.

De horum autem fratribus, aut populorum ex illis oriundorum, prædestinatione ad gloriam aeternam, aut de reprobatione, nullo modo agitur.

Longè verò postquam hæc predictio completa est, Malachias, quem citat Apostolus, unius prædestinatione vocaliter amorem Dei, alterius postpositionem vocat odium Dei: *Jacob dilexi, Esau odio habui*.

Circa quod notandum 1° tempus quo hoc dictum est à Malachia: non enim de fratribus illis in utero adhuc inclusi, dicunt est: *Jacob dilexi, Esau...*, uterque erat tunc in peccato originali, siue natura filii ira; sed post eventum rei predicti, multaque post secunda, Jacobi, et Jacoborum prælatio vocata amor; Esau et Idumæorum humiliatio vocatur odium.

2° Notandum effectus illius amoris aut odii: ob hoc autem consulendum est Malachias, quem id est

VERS. 15. — *Sicut scriptum est*: etc., Malachia 1, q. d. Etsi fratres essent germani ac gemini, coquē nomine pares, nisi quid Esau ratione primogenitus preponendus videbatur: ego tamen *Jacob dilexi*, id est, volui ei in suā posteritate benefacere: *Esau autem odio habui*, id est, postulabam ac rejece, nolens singularia in eis posteritate beneficia conferre. His sensus est literalis verborum prophetae. Jam hinc colligendum relinquit Apostolus, argumento à figurā ad rem in figurā à mysterio significatum, nimirum Jacob, id est, credentes, justificav; Esau, id est, nolentes credere, repulū à justitia. Odisse accipitur pro eo, quod est postulare, negligere, non curare, praeterea contempnere. Notandum non constare, an Esau sit reprobatus ex reprobatione de qua disserit Apostolus: atque adeo non videri improbable, quod post deposi-

D. Paulus. Ex Maachiā autem amoris illius effectus est, terras haberes fertiles, reduci è captivitate Babylonica, etc.; effectus verò odii, ingratis habere terram, in captivitate relinqu, eorum montes et terram in solitudinem ponit.

In sensu itaque litterali, etiam juxta Malachiam, unius amor, seu prælatio super alterum, est in donis et commodis temporalibus; alterius odium, seu postpositio, est in donis et commodis temporalibus; in hoc ergo etiam textu, nihil de prædestinatione, aut de reprobatione.

Restat ergo examinanda mens Apostoli, quid intendat in horum textuum citatione, et quis sit illorum sensus allegorico, ab Apostolo intentus.

Q.D.E. MENS APOSTOLI IN HIS VERIS.

Melius agnoscere non potest quām ex ipso ejus contextu, et ex scopo sibi in hac Epistola proposito.

Ex contextu, ut jam indicavi, et ut legenti patet, probat exemplo Esau, non opes qui ex Isaac, esse promissionis filios; sed Judeos, sicut et Esau posse à Deo rejeti; gentiles verò posse à Deo eligi et præferri Judeos, sicut Jacob prælates est Esau, sicut fieri spirituales Abraham filii.

Ut hanc d. Pauli mentem, in ipso textu patentem, plenius percipias, et clarissim intelligas de quā prælatione aut postpositione intendat loqui, seu in quo gentiles Judæi prælati sunt ex merita Dei misericordiae, recordare finis ab Apostolo in hac Epistola intenti: de prædestinatione aut reprobatione non disputabatur à Romanis, seu Judeis, seu gentilibus; sed de quādam in Christianismo prælatione erat apud eos alteratio: qui præferendi aut prælati? an Judæi? an gentiles? ob quid prælati? an ob merita Judeorum legem Mosaicam observantium? an ob merita gentilium legem naturalarem custodiunt? D. Paulus utroque in tota hac Epistola confundit et humiliat; quod et hinc præstare satagens, ostendit gentiles quidem, licet posteriores, esse prælates Judeis, non ob merita sua, sed ob puram Dei bonitatem et misericordiam. Gentilium prælatio est Judeorum confusio; at gentilium sine meritis prælatio, est gentilium humiliatio.

Hoc sicut utrumque et gentilium prælationem et Judeorum reprobationem probat exemplo Jacob et Esau. Sicut Esau, licet patris sui præceptu servaverit, non tamen benedictionem habuit, sed Jacob, licet junior; sic Judei, licet antiquiores, et legem observaverint, exclusi sunt à benedictionibus in Christo; gentiles vero, qui benedictionem non quererant, benedictionem recuperant; et sicut Jacob fratrem suum supplantavit, ita gentiles Judeos supplantaverunt; et sicut Jacob elegit Deus, non ob merita, sed ut Dei præpositionem man-

gendum reliquit. Apostolus, argumento à figurā ad rem in figurā à mysterio significatum, nimirum Jacob, id est, credentes, justificav; Esau, id est, nolentes credere, repulū à justitia. Odisse accipitur pro eo, quod est postulare, negligere, non curare, praeterea contempnere. Notandum non constare, an Esau sit reprobatus ex reprobatione de qua disserit Apostolus: atque adeo non videri improbable, quod post deposi-

ret, sic et gentiles elegit, non ob merita, sed ex mera misericordia.

Mens igitur Apostoli fuit dare nobis figuram hujus quod futurum erat inter Judeos et gentiles in Christianismo; et argumento à figurā ad rem significatam, nobis colligendum reliquere, quid, sicut Deus Jacobum, posterius natum, præfuit. Esau prīus natus, non habita ratione ad eorum merita, quæ nulla adhuc erant, ita præfuit credentes non credentibus, ut credentes regenerat in Baptismo, non habita ratione ad operes legalia Judeorum, nec ad idolatriam, aut alia criminis gentilium.

Justificatio enim per fidem est gratuita, ut c. 4, v. 4 et 3, probavit Apostolus. Et sicut Deus hinc prælationem Jacobum dilexit, Esau autem neglexit, sic Christianos, qui sunt promissionis filii, quasi filios dilexit, non ex eorum merito prævio, sed ex liberâ sua bonitate; Judeos autem, non credentes, neglexit et rejecit.

Nota quid hic quidem excluduntur opera legis et opera nature, ad quæ Deus in justificatione nullam rationem habet; non verò opera ex fide et gratia, nec ipsum opus quo fideliſ fidei et gratiam acceptat, seu quo credit, sperat et penitet, ut ad justitiam se preparat, inquit verò hoc requiri ut quis adoptetur et fiat promissum filius.

CONCLUSIO MORALIS.

Ergo nec nulli, nec parentibus meis, nec ulli creature debet, quid sim christians, adoptivis Dei filiis; sicut Jacob non sibi, nec parentibus debuit quid præferret; ergo sibi Deo me totum debo, sibi Dei misericordia debeo gratiam adoptionis in Christianismo. Hanc Dei misericordiam et in tempore et in tota aetate cantabo.

VERS. 14. — QUID ERGO DICEMUS? NUMQUID INQUITAS. Occurrat objectione qua contra Dei justitiam, ob hanc sine merito electionem, fieri potest; quasi dicere: Si, quædammodum Deus Jacobum fratri suo præfuit in temporalibus, ita nunc gentiles credentes Judeis preferit in spiritualibus, in gratia scilicet et benedictionis filii Abraham promissa, et per Christianum obvenit, numquid propterea dici potest quid est si aqua in Deo injustitia, maxime cum id sit absque eorum merito?

ANSWER! respondet, aversans rem Dei nature plane repugnantem.

tum fraternalium odium, de quo Genes. 55, in verâ religione à parentibus accepta defunctum, salutem adeptus sit.

VERS. 14. — Quid ergo dicimus? etc. Apostolus hic occurrit tacita objectione: Si Deus sine merito Jacob dilexit, Esau verò illi equaliter odio habuit, ergo in justitia videtur; hoc autem dicere, est impunitum. Respondet Apostolus: Absit, et ratione reddens, atque objectionem solvens, subdit:

VERS. 15. — Moysi enim dicit. Electionem, inquit, plane gratuitam et indebitam ostendunt verbū id ad Moysen. Exod. 53: *Miseror, cuius misereor*, id est, cuius voluerō misereri; et misericordiam præstabo, cuius misereor; significat enim Deum miseri qui būscumque voluerit, eligendo eos ad salutem ex solo

Vers. 15. — MOYSI ENIM DICIT: MISEROR..., Grac.: *Et miseror quæcumque miseras sun*. Hoc textu utilit ad probandum nullam in Deo injustitiam esse, s Christianos adoptet, Judæisque præferat, sicut Jacobum præfuit Esau: quia scilicet opus utrumque, opus est misericordie; Deus autem miseretur cui vult. Quasi dicere: Deus donorum suorum dominus est, nemini quidquam debet, sua gratis cui vult dat; uni misericordiam faciens, nulli facit injuriam; juxta illud quod ipse dixit Moysi, Exod. 53, 19: *Miseror...*; haec autem gentilium prælatio, sicut et Jacobi prælatio, opus est misericordie; in neutrā ergo facit injuriam.

Miseror cuius misereor... Haec verba dicta sunt Moysi Exod. 53, 19, postquam omnes circa vitulum aureum peccaverant, quorum tamen aliqui tantum supplicio sunt affecti, alii eorum supplicio sunt correcti. Videtur etiam quid possint ad litteram intelligi, vel de beneficio ipsi Moysi singulariter promiso, vide v. 19: *Ego ostendam omne bonum tibi...*, et *miseror cui vult...*, vel de protectione temporali, quā fultus populus Dei erat coram aliis populis glorificandus, vide v. 16.

Illi autem Apostolus haec verba refert ad probandum quid nulla sit in Deo injustitia, si gentiles credentes adoptet, præferatque Judeis non credentibus; sicut nulla sit in Deo injustitia, cum Jacobum præfuit Esau, quia hoc utrumque opus est misericordie; Deus autem donorum sue misericordie dominus est.

Itaque haec verba, neque in sensu litteralem spectant ad aeternam prædestinationem; nec in sensu allegorico, ea de tali prædestinatione D. Paulus intelligit, sed de misericordia Christianis pro Judeis facta, nimirum de verâ justitia Christianis collata.

Quot Judei, de quibus dictum est: *Miseror...*, damnati tamen fuerunt! quot et Christiani, quibus a D. Paulo haec Dei verba applicantur, et damnati sunt et damnabantur! De gratia ergo intelligenda sunt justa D. Pauli mentem.

VERS. 16. — Igitur non volentes..., id est, hoc ergo, de quo hic agimus, hoc justificationis negotium, sed haec paterna Dei in Christianos beneficium, non est in hominis arbitrio; sicut paterna Isaac beneficium non fuit in Esau, eam desiderantis, et propter eam habendam currentis, potestate; sed opus est mera Dei misericordie.

beneplacito sua voluntatis, q. d. Prædestinatione haec et electio Jacobi pro Esau, et allegoricâ illorum fidei Abraham, id est, Christianorum, pro filiis carnis, id est, Judeis, non est cuiquam debita, nec opus justitiae et gratuitum, nunquam ergo iniquum; q. d. Ergo nulla est in carnalium Judeorum repudia, et credentium acceptatione ad justitiam, gratiam et salutem, que sum beneficium Abraham et semini eius promissa, iniquitas; quia acceptatio haec nulli est debita, sed plane est in Dei arbitrio, ut eam det gratis et gratioso eam voluerit; non ergo Judeis feci injuriam, cum gentibus feci misericordiam.

VERS. 16. — Igitur non volentes..., etc., q. d. Paulus: Beneficium Abraham et Isaac non fuit Esau voluntatis, sed operis, et gratiosus ei voluerit;

aque penitentiam de bono aut malo quod circa illos cogitavit; iuxta quod homines bonam aut malam agunt penitentiam. Vide Jerem., c. 18, v. 8 et 10.

Hinc prudenter D. Chrys. admonet quod hanc comparatio figuli et vasorum luteorum non debat in omnibus verificari; sed tantum valet ad hoc quod homo non debat contradicere Deo, sed eis incomprehensibili sapientia cedere, subdi, obedi, tacere; similiem esse rei inanimi, quae figuli manus subsequitur; haec multo fusi D. Chrysostomus.

Quidquid ergo circa nos faciat Deus, opifex noster, honoret, puniat; debemus adorare, silere, lutum imitari; et sicut lumen figuli manuus sequitur, sic et voluntati omnia gubernantur cedere. Et hoc nos docet haec comparatio ex prophetis desumpta; et in sensu litterali intellecta.

Cave autem ne ad opificii rationem existimes hanc à Paulo dicta fuisse, alii D. Chrys.; alias hinc multa sequuntur absurdia, etc.; et D. Paulus qui ubique ipsum voluntatem coronat, secum ipse pugnat. Idem D. Chrysostomus.

Hoc etenim discriminem est inter homines et vasa lutea, quod homines vasa sint liberae, et consequenter ipsimet per peccatum, seu per securitatem libertatis absurum, sese faciunt vasa in contumeliam, sese propriè et positivè indurant, cum possent, si vellet, adjuvante Dei gratia, se à suis sordibus emundare, et ex vasis contumeliam fieri vasa in honorem. Vide D. Paulum 2 ad Timoth. 2, 20 et 21.

Sed quid ex hac comparatione nobis inferendum refinguit Apostolus? Hoc ex dictis in toto contextu intelligendum, scilicet si figulus jus et potestatem habet ex eadē massā faciendo vasa quacumque voluerit, quanto potiori iure Deus ex eadē massā filiorum Abraham, Isaiae, Jacob, omnes quicunque fideles: *Deus benedit nos in omni benedictione spirituali in ceteris, in Christo, D. Pauli, Ephes. 1.* In hoc itaque honoris et benedictionis centro querendus honor, querendus beneficium; fide, charitate, etc. Quicunque huic centro fide unitur, fit vas honoris et benedictionis; et eō majoris, quō majori fidei et charitate illi unit. Hinc omnis verē fidelis, vas est honoris et honoribus cunatur; alios, Israëlitas et Iudeos talibus privare? inū Israelitarum servitū addicere? Quanto potiori iure Deus potest ex eadē massā hominum ēgypti incolarum, aliquos, scilicet ēgyptios, et Pharaonem rebellē plagi affigere, ac denique in profundi mari submergere; Israëlitas verē est capiūtate liberare, et in terrā fluentem lac et mel inducere? Quid ultra in sensu saltem allegorico nobis intelligentendum relinquit Apostolus? Quanto potiori iure Deus et ratione dominii et ratione justitiae, ex eadē hominum massā, sed diversimodo disposita, Christianos credentes, potest facere vasa in honorem, id est (ut D. Paulus explicat 2 ad Tim. 2, v. 20, 21), vasa sanctificata, et utilia Domino, ad omne opus bonum parata; Judæos verē incredules et nolentes per fidem à sordibus suis emundari, vasa in contumeliam, seu profana, iniustitia Deo, malis dedit! Cum hoc tamen discrimine, quod, sicut Deus propriè, positivè et directe miseretur, sic et proprie, positivè et directe misericordet.

Intra Christo nobis continuè adhærendum, ut petamus, ut reddamus, ut benedictionem divinam recipiamus, ut dignas Deo gratias agamus. Et directe misericordet; sic positivè et directe facit vas in honorem. Et sicut permisive et indirecte tantum indurant; sic permisive et indirecte tantum facit vasa in contumeliam.

tur, et quem vult indurare. Cujus ergo miseretur, id est, quem peccato liberat et justificat, ut Christianos credentes, hos facit vasa in honorem: quem verō indurat, uti Pharaonem et Judæos incredulos, hos facit vasa in contumeliam: sed sicut Deus positivè

VERS. 23. — *Quod si Deus volens ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustinet in multa patientia; vasa ire, apta in interitum...* Græc., adaptata. Syr., *consummata ad extitum.* Repressa blasphemorum superbia, incipit Apostolus objectioni facta v. 19, categoricè et directè respondere: *Si quem vult indurare, ut Deus queritur, et punit induratos?* Respondet Apostolus, quia homines ipsi sese suā propriā malitiā positivè indurant, et se sūdūtūtū ap̄tant ad perditionem; Deus autem illos patienter sustinet, et peccare permittit, et punire differt; sique sūa patientia dicitur illos obdurare. *Quid si, supple: Quid tunc, si; vel: Quid ad te, si; vel: Quid est iniqui in Deo, si; vel: Tu quis es qui respondeas Deo, si sustinuit in multā longanimitate, nec statim punivit, sed ad resipiscētūtū invitavit; vasa ire, id est, homines sua malitia dignissimos, in quos Deus gravissima edet justitia exempla; apta, seu aptata, sua scilicet obstinatione et impenitentiā, ad perditionem, id est, qui sūa obstinatio malitia exiūtūtū meruerunt.*

VOLENS OSTENDERET..., id est, si, inquam, postquam tales peccatores diū, cum patientia sustinet Deus, expectans eorum conversionem; si tandem in illos ostendit iram suam, notamque facit suam in puniendo patientem, sicut in Pharaonem, quid inde contra Deum dici potest?

Nota 1^a in his Apostoli verbis rationem rejectionis et punitionis divinae, scilicet duritiam, seu Pharaonis, seu Judeorum, seu aliorum quorumcumque peccatorum. Nota 2^a ex istis verbis colligi hanc peccatorum duritiam propriè non esse à Deo, sed contra Dei voluntatem: quandoquidem Deus illam cum multā patientia sustinet. Nota 3^a in hoc et sequenti versus triplex contineri rationem, ob quam Deus impios cum multā patientia tolerat. Primo, ut convertantur, et per patientiam ad Dei misericordiam recurvatur: Deus, quia benignus et misericors, *omnesque vult salvos fieri*, hominem peccantem non statim puni, sicut punivit angelum; sed eum, utpote infirmum, cum multā patientia sustinet; hæcque sūa bonitate et longanimitate ad patientiam invitat, ut in cap. 2, v. 4, iam dixit noster Apostolus: *Ignorav quoniam Dei benignitas ad patientiam te adducit!* Secundo, ut induratos et impenitentes tandem puniat; postquam enim peccatorum expectavit divina bonitas, cumque sūa longanimitate ad patientiam diū invitavit, vident quod hæc sūa bonitate et patientia peccator ad suam ipsius perditionem abdūt, et ob eam fit in dies contumaciarum, divina tandem justitia suam in illum exercet potenter vindictam; peccatorem ergo obduratum puni juxta cordis illius duritiam, id est, eō severius

VERS. 23, 25. — *Quod si Deus volens ostendere iram...*, ut ostenderet divitias gloriae suas in vasa misericordie, etc. Apostolus hic perfectè respondet quæfæ, quam proposuit: Si Deus homines indurat, cur queritur, et induratos puni? Respondet ergo hic hoc modo, q. d.: Indurati ipsi positivè se fecerunt et ap̄st̄rūtūtū vasa ira; Deus ergo non fecit eos, sed sustinuit, id est, patienter peccare permisit, differens diū supplicium, sicutque eos indurasse dicitur; idque duplicit de causa. Prior est, ut iram, id est, justam et potenter suam vindictam in eos ostenderet, ut fecit, dum Pharaonem mersit in mari Rubro. Postulat enim Pharaonem patientiam, per quam non punieret eum Deus, impotens esse. Posterior est, ut ex hæc severitate Dei in induratis appareat gloriæ Dei misericordia, opulentia et liberalitas in vasa misericordie, id est, in sanctos et electos, quibus non ponam, sed gloriam preparavit.

VERS. 24. — *Quos et vocavit nos, etc. Quos, idem est, ac si dicat: Hæc vasa misericordie, non lutea,*